

Vincze Dezső

Éltem, sokakat szeretve

Dráma Szergej Jeszenyin életéről

*Cs. Varga Istvánnak,
hálám és tiszteletem jeléül*

Személyek

SZERGEJ JESZENYIN

GRISA PANFILOV

KÁTYA, Jeszenyin húga

LIGYIJA KASINA

ANATOLIJ MARIENHOF

ISADORA DUNCAN

ALEKSZANDR KUSZIKOV

VASZILIJ KACSALOV (és Dzsím nevű kutyája)

NYIKOLAJ KLJUJEV

ELSŐ OGPU-S

MÁSODIK OGPU-S

ELSŐ KÉP

Színhely: a konsztantyinovói Jeszenyin-ház; idő: 1913 nyara

Szergej Jeszenyin (elegáns, mint mindig) és Grisa Panfilov a tisztaszobában, a viaszosvászonnal bevont asztalnál ül. Az asztalon könyvek, papírok, ceruzák hevernek; és közöttük egy zöld ernyős lámpa ácsorog. A fiúk tizennyolc évesek. Időnként a falusi élet állathangjai (pl. csikónyerítés) szűrődnek be a helyiségbe

JESZENYIN *(fanyar mosollyal)* Egy cigányasszony – képzeld csak el, Grisa! –, tegnapelőtt Rjazanyban, egy rubelért jósolt a tenyeremből; s azt hadoválta ez a barázdált arcú, toprongyos anyóka, hogy fiatalon fogok meghalni. Én meg még fizettem is érte, barátom, ezt add össze!

PANFILOV A tenyérjóslás szerintem szintiszta babona. Remélem, nem veszed szívedre az öregasszony lefetyelését!

JESZENYIN Nem, nem, semmiképpen sem! Csak azt a rubelt sajnálom; ah, csak tréfáltam, dehogyis sajnálom! Hiszen segítettem elverni egy ágrólszakadt éhét. Igen, testvér, szeretni és szánni kell az embereket! A bűnözőket is, az aljas embert is, a hazugot is, a szenvedőt is, az igaz életűt is. Lehetnél és lehetsz bármelyik közülük. Az emberiség egyetlen lélek; vagy amiként Pál apostol mondotta: „Az egész emberi nemet egy vérből teremtette Isten...” Vagyis ez a sokféle emberi lény valahogy mégis egy... Ha ezt az emberek, különösen pedig a tanult emberek megértenék, akkor e kicsiny planétán ember nem lenne embernek farkasa, akkor vérengzés közöttünk nem fordulna elő. Az, hogy ilyen sötét világban élünk, azért van, mert ezt az egységélményt csak kevesen élik meg...

PANFILOV Te azonban látsz valamit abból a világosságból, amely Galilea dombjain ragyogott: a „Hegyi beszéd” volt ily emelkedett, az égből szólt istenházában elhangzó „Hegyi beszéd”; csakhogy, barátom, ebben a világban az ideáloknak régen lejárt az idejük, és sokaktól csak azt hallod: „Minden a pénz!” Ha pedig nem értesz egyet, azt mondják: „Gyerek vagy még, zöldfülű, majd megváltozol idővel.” És már előre a kispolgári boldogság hősei közé sorolnak, mert számukra az a legfőbb jó az életben.

JESZENYIN Hm, az élet... Nem értem, mi a célja, de hát Jézus – aki maga volt a megtestesült megbocsátás, szeretet –, Ő sem tárta fel létünk értelmét; csak azt mutatta meg, hogyan kell élni, de hogy ezáltal aztán mire jutunk, azt senki még csak nem is sejtí. Valami titok lengi körül ezt az egészet, a létezés misztériuma. Nekünk azonban mégis tudnunk kell, miért élünk!

PANFILOV Bár nem vagyok buzgón vallásos – ezt tudod –, ámde szerintem is a „halálra” egy másik élet következik – egy transzcendens világ örök és végtelen terében –, vagyis hogy a múltó földi lét, észrevétlenül, egy másfajta létbe billen; és talán az a lét a magasabb rendű, az értelemben dús, a lehető legteljesebb.

JESZENYIN Buzgón vallásos én sem vagyok, ám ezt valahogy így gondolom én is. De ez a mi földi létünk, ez a pár kis évünk, évtizedünk, amink itt van, ez az ideítéltségünk vajon mire való? Hát valóban nem lehet a végére járni ennek?

PANFILOV *(némi malíciával)* Annó már Gilgames is minden követ megmozgatott ez ügyben, ám ő – pedig nagy király vala – kudarcot vallott; de neked, a költőnek, hátha sikerül majd kifürkészned. Az emberiség több ezer éves erőfeszítéseit koronáznád meg ezzel. Hajrá, Szergej!

JESZENYIN (*somolyogva*) Kösz; hozod a formádat, humorod a régi... (*Hangot változtatva*) Vagy talán majd odaát, a túlvilágon, az örökkévalóságban tudjuk csak meg, utólagosan, e múlt földi lét értelmét? Az égi hazából bölcsen visszatekintve? Hm... „Mi, oroszok – írja Csehov –, nagyon szeretjük a magasröptű gondolatokat, de az életben vajon miért járunk olyan nagyon-nagyon alacsonyan? Miért?” Nos, neked mi a válaszod Csehov kérdésére?

PANFILOV Passz!

JESZENYIN Na és mire jó a hivatal?

PANFILOV Erre már megint tudnék egyet s mást mondani...

JESZENYIN Ne fáraszd magad! Ez most egy költői kérdés volt.

PANFILOV Nem vagyok meglepve, hiszen költő vagy, költőnek születted, akárcsak a karthágói hős hadvezérnek, minden idők legnagyobb hadvezérének...

JESZENYIN (*mosolyogva*) Pacifista vagyok, az elefántokat viszont szeretem... De Hannibáltól vissza a hivatalhoz: szabadságimádó szellemem sehogy se tud kibékülni a gúzsba kötő hivattal, a csinovnyik-léttel. A tanítóképzőhöz se volt valami hű de nagy kedvem – ha te nem gyámolítasz, talán el sem végzem, testvér –, ám az ehhez képest maga volt a mennyország.

PANFILOV Ami elmúlt: egyre szépül; egyszer majd ezek a rongyos évek is tündökölni fognak, hidd el nekem!

JESZENYIN Még jó, hogy eleink meghonosították a vasárnapot meg aztán ezt a sokféle ünnepet... Ugyanis a fő problémám az, hogy a hajszás hétköznapiak az irodalomra csak kevés időt tudok szakítani... De tegyük pontot e komor gondolatok végére! (*Némi szünet után, egészen más hangon*) Ó, Grisa, úgy örülök, hogy végre-valahára eljöttél hozzánk, ide, az Isten háta mögötti Konsztantyinovóba!

PANFILOV Én is igazán örülök, hogy itt lehetek, és hogy veled tölthetek csaknem egy teljes napot. Olyan kedves édesanyád van, s milyen finom ebédet főzött! A kacsasült ízére még a túlvilágon is emlékezni fogok.

JESZENYIN (*mosolyog*) Libasült volt az, te, gá-gá!

PANFILOV Háp-háp, tényleg? No mindegy, lényeg a lényeg: lukulluszi lakoma volt! Meg a húgaid is, jaj, de édesek!

JESZENYIN Főleg a kétéves Sura, mi? Azt persze tudom, hogy a szomszédék tizenkilenc éves, begyes-faros lányát még nála is édesebbnek találnád; de szombat-vasárnap – öregem, nincs szerencséd! – Kuzminszkojében, a nagyszüleinél időzik a drága.

PANFILOV (*mosolyra húzódik a szája*) Ez nagyon nem szép tőle.

JESZENYIN Fölötte okos lány is a szépséges Verocska. A Sanyavszkij Egyetemre jár, és szeretné, ha én is beiratkoznék az egyetemre.

PANFILOV Én ugyancsak biztatni tudlak; az eszed vág, mint a borotva.

JESZENYIN De ami a pénzt illeti, abból bezzeg nagy botrány lenne...

A nyolcéves Kátya, Jeszenyin idősebbik húga lép be a szobába

JESZENYIN (*áradó szeretettel*) Kopogni nem tud a „kisasszony”?

KÁTYA *(szégyenlősen)* Anyuska kérdezi, mikor akartok az Okára menni?

JESZENYIN Mondd meg neki, csöppség, hogy hamarosan indulunk, és hogy nem viszünk se ételt, se italt, mert éppen csak megvakkantjuk a halakat. *(Bohókásan)* Vakk, vakk, vakk!

Csend. Kátya mosolyog, mint az árpacipó, és e mosollyal az arcán távozik a szobából

JESZENYIN Végtelenül sokat jelent nekem a család... *(Elfelhősödő arccal)* Sajnos, jó apám szülei nem élnek már; vagyis az égi hazában talán igen... De most már szedelődzködjünk, merthogy vár minket az Oka! *(Talpra szökken)*

Vége az első képnek

MÁSODIK KÉP

Színhely: Ligijja Kasina konsztantyinovói udvarházának egyik szobája; idő: 1915 tavasza

Jeszenyin és az álomszép Kasina (huszonnégy éves) a rekamién üldögél. Időnként a falusi élet állathangjai (pl. galambturbékolás) szűrődnek be a helyiségbe

JESZENYIN Korábban csupa eszmeiség voltam. Most már felényire se.

KASINA Igencsak fiatal vagy még, Szerjozsa!

JESZENYIN Nem, Ligijja, ez nem azért történt így, mert fiatal vagyok, és idegen nézetek hatására ingadozom; nem, hanem én leküzdhetetlennek rémlő akadályokba ütköztem utamon; mindenféle aljas emberkéek vettek körül, meg hozzá még a háborús hangulat iszonyata is. Fokozatosan kihunytt bennem az emberekbe vetett hit, és már nem vagyok mindenkivel olyan őszinte.

KASINA Ejnye-bejnye, de hát kik azok az „aljas emberkéek”? Moszkvában, ugye?

JESZENYIN Hogy kik? Azok, akik galádul álcázva magukat, mocskos mancsukkal lelkem finom húrjaihoz nyúltak. Ezeket én – bocsássa meg Jézus! –, de ezeket én nem tudom szeretni. *(Hangja megkeményedik)* Legszívesebben bicskával esnék nekik, akár a sima deszkának, hogy kifaragjam rájuk, ami nekem tetszik! *(Kis szünetet tart)* A felső, kivált-ságos réteg tagjai azonban aligha bírják elképzelni ezt: a mélyről jövők – önmagukkal és a környezetükkel vívott – csúcok felé törő küzdelmét. Emberfölötti küzdelem ez. Nektek viszont tálcán kínál mindent az élet. Mindent! Mindent! S nem kell megküzdönetek semmiért.

KASINA Hé, hátrább az agarakkal! Ne sértegezzél, légy szíves! Minékünk sem fenéki tejfel ám az élet, itt, ebben az elmaradott, szegény Oroszországban. Hidd el, nekünk is megvan a magunk gondja-baja!

JESZENYIN Nem akartalak megbántani, bocsáss meg! Te nem tehetsz róla, hogy tehetősnek születted... S bárcsak minden gazdag ember ilyen lenne, mint te, aki a szegények sorsát is szívéen viseli, s aki okos, művelt, aki számára érték a művészet.

Csönd. Kasina átöleli a búvalbélelt költőt

JESZENYIN *(kibontakozva az ölelésből, az asszony felé szaglál)* Ó! Bolondulok e mennyei illatokért, de hadd mondjam el előbb a hozzád írt versemet!

KASINA Írtál hozzám verset, szerelmes verset?!

JESZENYIN A hiányod ihlette, meseszép hölgyemény. Még az ősszel írtam, tudod, amikor hónapok ködfala eltakart, és úgy volt, hogy soha többé nem látjuk egymást...

KASINA Mondjad gyorsan, íziben!

JESZENYIN Előfordulhat, hogy majd „puskáznom” kell, mint Szpasz-Klepikiben... *(Papírlapot halász ki a zsebéből)* „Bokraink közt” a vers címe. *(Időnként a papírra pillantva, elmondja a verset)*

Bokraink közt már az ősz barangol,
kóró lett a fényes laboda.
Zizegő, szép zabkéve-hajadról
nem álmodom többé már soha.

Arcod haván bogyók bíbor vére –
szép voltál, te kedves, illanó!
Szelíd, mint az alkony puha fénye,
s féhéren sugárzó, mint a hó.

Szemed magvai kihulltak régen,
neved, a törékeny, messze szállt.
Gyűrött sálam őrzi már csak híven
fehér kezed hársméz-illatát.

Amikor a háztetőn a hajnal
macska módra, lustán lépeget,
emlegetnek tűnődő szavakkal
vízimanók, dúdoló szelek.

Kéklő esték azt suttojják rólad:
álom voltál, elhaló zene.
De tudom – aki formálta vállad,
fénylő titkoknak volt mestere.

Bokraink közt már az ősz barangol,
kóró lett a fényes laboda.
Zizegő, szép zabkéve-hajadról
nem álmodom többé már soha.

KASINA *(sugárzó arccal)* Köszönöm, köszönöm, köszönöm! Kimondhatatlanul tetszik, s a tavasz, szerelmünknek is újabb tavasza, még csak fokozza bennem ennek a gyönyörűséges őszi versnek a varázslatát. Jaj, úgy, de úgy örülök neki! A kéziratot megkaphatnám?

JESZENYIN *(a papírlapot Kasina felé nyújtja)* Tessék... Csak háború ne volna! Soha! Sehol!

KASINA *(bólint; és átveszi a kéziratot)* A köteted mikor is jelenik meg?

JESZENYIN A kötet kiadását a második korrektúra után elhalasztottam, tehát ki vannak ugyan nyomtatva a versek, ámde egyelőre nem jelenik meg a könyv, mivel elhatároztam, hogy megvárom Izmajlovot, a kritikust, aki most külföldön tartózkodik... A „Bokraink közt” a második kötetemben kap majd helyet; meg aztán elvittem a „Tüzek”-hez, körülbelül egy hónap múlva közli a lap. Örülök, hogy tetszik.

KASINA Észveszejtően... Egy hónap múlva már újra Moszkvában leszek, majd megveszem a... Ugye ez hetilap?

JESZENYIN Igen.

KASINA „Tüzek”... „Tüzek”. Egyébként nyugodtan találkozhatunk Moszkvában is... *(Gunyorosan)* A tábornok úr, az én drágalátos férjem, az ágyúk meg a puskák tüzével van elfoglalva mostanság; csak hébe-hóba látom ökelmét. A gyerekeknek persze meglehetősen hiányzik...

JESZENYIN Engem a katonai szolgálat alól őszig felmentettek, tudod, a szemem miatt...

KASINA Átkozott háború!

JESZENYIN A történelem alig egyéb, mint a nemzetek bűnlajstroma. De hogy nekünk miért kellett belemásznunk ebbe a vérontásba?!

KASINA Sokan azt tartják, köztük a férjem is, hogy segédkezet kellett nyújtanunk a szerbeknek, hiszen ők is szlávok.

JESZENYIN Ami azt illeti, nekem pedig az az óhajom, hogy a népek megértsék egymást! A rjazanyi mezők és a honfitársaim iránti szeretetem ellenére mindig élesen elítéltem a háborút és a vitézkedő patriotizmust; ez a hazafiság távol áll tőlem. És piszkosul elegendem van ebből a korrupt, véreskező rezsimből, a rezsím fejéből, azaz... *(Szarkasztikusan)* ...a cár atyuskából, aki legkevesbé sem kénytelen személyesen szenvedni a háború miatt, ezért dörén – mintha csak vadászkirándulásról volna szó – a háború mellett dönthetett.

KASINA Ámde evezünk békésebb vizekre! *(Rövid csend)* Ha elvinnél feleségül...

JESZENYIN *(mosolyogva beléfojtja a szót)* Békésebb vizeket említettél...

KASINA Na, hadd fejezzem be! Mit is akartam mondani? Látod, most megzavartál... Ja, igen! Ha elvinnél feleségül, ha megígérnéd, hogy oltárhoz vezetsz, akkor én, Ligijja Ivanovna Kasina, már holnap felkeresném a férjümat, és nem sokat köntörfalaznék. Várj, ne szólj közbe! De nem veszel el, mert te művész vagy, istenadta, bámulatos tehetség; a házasságot nem neked találták ki... Ám engem mindig, télen-nyáron-tavasszal, és ha „bokraink közt” már az ősz barangol”, engem akkor is megtalálsz. Számíthatsz rám mindenben! *(Szótagolva)* Min-den-ben!

JESZENYIN *(kedvesen mosolyog)* Most már megszólalhatok?

KASINA Még nem! *(Szájon csókolja a költőt)* Na, mit kíván mondani az én aranyhajú poéta-szerelmem? Talán bizony egy újsütetű, szaftos Raszputyin-történetet ad elő?

JESZENYIN Nem! Hanem azt, hogy a célból dolgozom Himalája-szerű elszántsággal, hogy a tornyosuló akadályokat csak azért is legyűrve, a mindenkori líra csúcsára jussak, és hogy ezt majd, kénytelen-kelletlen, még az acsarkodó ellenségeim is elismerjék!

KASINA Nekem már most te vagy a legnagyobb, Horatiusnál is, Hölderlinnél is, Baudelaire-nél is, sőt Puskinnál, a mi drága Puskinunknál is jobban szeretlek! *(Csókokkal, cuppanós csókokkal halmozza el szerelmét; majd fülébe bújja Shakespeare LXXV. szonettjét)*

Az vagy nekem, mi testnek a kenyér
s tavaszi zápor fűszere a földnek;
lelkem miattad örök harcban él,
mint a fősvény, kit pénze gondja öl meg;
csupa fény és boldogság büszke elmém,
majd fél: az idő ellop, eltemet;
csak az enyém légy, néha azt szeretném,
majd, hogy a világ lássa kincsemet;
arcod varázsa csordultig betölt
s egy pillantásodért is sorvadok;
nincs más, nem is akarok más gyönyört,
csak amit tőled kaptam s még kapok.
Koldus-szegény királyi gazdagon,
részeg vagyok és mindig szomjazom.

JESZENYIN Köszönöm, szívem, s neked is, halhatatlan William! *(Mintegy a múltba int)*

KASINA A „Bokraink közt”-ért cserébe: verscsodáért verscsodát...

JESZENYIN De a „Bokraink közt” nem buja; olyan vagy, mint „a szép kötelesné”, mint Louise Labé; meg persze, mint Szapphó...

KASINA *(vágykeltő nevetést hallat, majd Szapphótól idézi:)* „Tűrni kell mindezt, ha ez így van...”

Vége a második képnek

HARMADIK KÉP

Színhely: Anatolij Marienhof moszkvai lakása; idő: 1921 tavasza

Jeszenyin és barátja, Anatolij Marienhof (nyalka; huszonnégy éves), az asztalnál ülve poharazgat. Halkan orosz népzene szól

JESZENYIN Moszkva nem lendíti előre az irodalmat, hanem abból él, amit készen kap Pétervárról. Itt egyetlen folyóirat sincs. Lényegében egy sincs.

MARIENHOF Csak néhány szemétdombra való lap. S mi, nem szovjet írók, szinte már nem is kapunk nyomdát; és ha mégis, akkor is csak nagy botrányok árán jelenhet meg a könyvünk. Sakkban tartanak, s meglásd, elemésztene bennünket, testvérem, elemésztene! Átéltük a tömegek elnyomásának korát, most pedig átéljük a személyiség, tömegek nevében történő, elnyomásának korát.

JESZENYIN Márpedig „a személyiség – mondotta volt Goethe – mégiscsak legfőbb kincse az embernek”.

MARIENHOF Sőt mi több: csorbítatlan személyiség, a személyiség, az individuum szabadsága nélkül nincs igazi, hatékony közösség...

JESZENYIN Mi sem áll távolabb ezektől a banditáktól, mint az igazi közösségek igenlése, illetve létrehozása, hiszen akkor a proletárdiktatúra működtetése alkalmasint lehetetlen volna.

MARIENHOF Proletárdiktatúra? Ez, barátocskám, egyetlen klikk diktatúrája, valóban diktatúra, de nem a proletariátusé, hanem maroknyi csapat zugpolitikusé; akik sokkal nagyobb hatalommal rendelkeznek, mint akármelyik régi arisztokrácia.

JESZENYIN Igazat szóltál.

MARIENHOF És mindenki más kussolni kénytelen.

JESZENYIN Vagy érdekétől, illetve butaságától vezérelve – lelkesen avagy kényszeredetten –, kiszolgálja a hatalombitorlókat...

MARIENHOF Hm...

JESZENYIN *(felcsattan)* Iszonyatosan érzem magam! Mintha Kolumbusz, amikor végre elérte az új kontinens partjait, rájött volna: utálja Amerikát...

MARIENHOF A minap egy külvárosi krimóban árván iszogattam; s a szomszédos asztalnál a forradalom egyik „dísze és büszkesége”, vagyis egy fanatikus örült...

JESZENYIN *(közbevág)* A fanatizmus az elfojtott kétkedés jele, legalábbis Jung szerint, de folytasd!

MARIENHOF ...ez az Istentől elrugaszkodott, fanatikus örült azzal szórakoztatta hasonszőrű társait, hogy előtálalta nekik, miként lőtt főbe negyvenhárom tisztet, s miként érzett aztán melegséget meg valami kellemes bizsergést, nyugalmat, örömet, csöndes békét a lelkében – mint amikor az angyalok énekelnek... „Mint amikor az angyalok énekelnek” – morzsoltam némán, horgadt fejjel; majd a pohár bor fölött befelé fordulva, azon tűnődtem, hogy a bolsevik forradalom tulajdonképpen új vallást teremtett: az egyházi dogmákat és szertartásokat hasonló, csak éppen nem egyházi, hanem állami dogmákkal és szertartásokkal helyettesítette. A sarló-kalapács szerepe azonos a kereszttével...

JESZENYIN Hm; súlyos kereszt: Olyan emberek kerültek a társadalmi piramis csúcsára, akikből hiányzik a „tisztesség génje”. Egy teljesen örült társadalom szerveződött. Egy elmebeteg, öngyilkos társadalom, amelyben a jutalmazott magatartás a tisztességtelenség.

MARIENHOF Talán csak a hatalmas ókori birodalmak hirtelen összeomlása kelthetett ekkora bibliai félelmet, mint ennek a nagy népnek az öngyilkossága...

JESZENYIN Itt Moszkvában mindennapos lett a rablás, a gyilkosság, a borozók szétverése. A normális szélsőséges, a szélsőséges pedig megszokottá vált. S olyan méreteket, olyan jelleget öltött a besugárzás – a kollektív pszichózis egyik tüneteeként –, hogy az ember, nyilvános helyen, már egy bizalmas gondolatot se mer elmondani a barátjának... Pokolian belefáradtam én már ebbe az egészbe, s tetejébe a sok alkohol is alaposan megviselte az idegeimet.

MARIENHOF De miért iszol annyit?!

JESZENYIN Jobbára azért, hogy úgy-ahogy el tudjam viselni mindazt, ami itt folyik... Az is fölötte bőszi, hogy nem kell ebben a dzsumbujban a karrierhez se tehetség, se tudás. Már odáig jutottunk, hogy egy olyan álújító, mint Hamisovszkij, első osztályú költőnek számít.

MARIENHOF Igen, én is felettébb furcsálltam, hogy maga Belij is figyelmére méltatta Hamisovszkijt, és megáldotta még német útja előtt...

JESZENYIN Egy francia színész – Charles Dullin – frappánsan fejté ki, hogy az álújíto megtagadja az igazi alkotó munka örök forrásait: az átélést, a természetességet, a hitelességet, csupán azért, mert ezek számára nem adattak meg; helyettük kigondol valamit, ami nem múlja fölül erejét; hátrál, s közben élenjárónak kiáltja ki önmagát... Engem meg a Proletkult, képzeld el, a „reakció képviselőjének” bélyegzett, aki „teljesen fölösleges a proletariátus számára”.

MARIENHOF Hallottam valamit harangozni róla...

JESZENYIN *(hajába túr)* Főképpen biblikus, vallási témáim és képeim miatt támadnak. Hát el lehet ezeket viselni józanon?!

MARIENHOF Éppen hogy csak, fogcsikorgatva; de Szókratésszel vallom, hogy még mindig jobb igazságtalanságot elviselni, mint elkövetni.

JESZENYIN Ezt én is így gondolom, csak hogy sovány vigasz ez...

MARIENHOF Jómagam egyre kevesebbet írok, azt is az asztalfióknak, s egyre többet zongorázom: nemritkán a betevő falatért teszem...

JESZENYIN Nekem pedig az idegeimen zongoráznak egyesek, de csak azért se fogom megtagadni a vallásos verseimet, mert igen fontosak a forradalomig megtett költői utam szempontjából: minden válogatott kötetemben újranyomatom őket. Ettől még a bolsevik „fejvadászok” se tudnak visszarettenteni! *(Kis szünetet tart)* A forradalom idején testestül-lelkestül Október oldalán álltam, de szárnyaszegetten látom, hogy amit itt rombolva építenek, ennek semmi, fikarcnyi köze sincs a szocializmushoz. Az alapvető szocialista értékek: a demokrácia, a szabadság és az egyenlőség nélkül számomra elképzelhetetlen a szocializmus, ahogyan tenger nélküli tengerpartot se tudnék egykönnyen elképzelni.

MARIENHOF *(egyetértően bólogat)* Az „Internacionálé” ígérete, miszerint „semmik vagyunk s minden leszünk”, az alábbi formában vált valóra: aki minden volt, most semmivé lett. Ez cáfolhatatlan, tényleges eredménye az októberi fordulatnak.

JESZENYIN Ennél, ha nem is derűsebb tónusú, de azért árnyaltabb a kép, tekintve, hogy egynéhány kötnivaló pártfejes csakugyan minden lett... A bolsevikok egyszerre foglalták el az előző rendszer két vezető rétegének, földesurainak és főhivatalnokainak a pozícióit; és most ezek az embernyúzó szarháziak szánkáznak alattvalóik hátán...

MARIENHOF Éhség és terror ural mindent; meg telente még a hideg is társul hozzájuk. Az éhínségért persze a polgárháborús viszonyok, a fehérgárdisták is felelősek; no meg az aszály is okozója.

JESZENYIN A legfőbb oka azonban a gabonabeszolgáltatási rendszer. A földet ugyan odaadták a muzsiknak, ám a gabonát az utolsó szemig elhordják.

MARIENHOF Hm...

JESZENYIN Feneketlen mélységbe zuhantunk.

Az örökbecsű népzene fölerősödik

Vége a harmadik képnek

NEGYESEDIK KÉP

Színhely: Moszkva, Balasova-palota; idő: 1921 ősze

A Balasova-palota egyik szobájában a téglavörös ruhába öltözött Isadora Duncan (hervatag szépség; negyvennégy éves), Anatolij Marienhof és Alekszandr Kuszikov (huszonöt éves) beszélgetnek. Duncan, magától értetődően, idegen akcentussal beszél. A férfiak ülnek; a táncosnő pedig – időnként meg-megállva – a szobát rója

DUNCAN Legszívesebben a világ valamennyi gyermekét – feketét, fehérét, rézbőrűt, a sárgát – magam köré gyűjteném. Azt szeretném, ha mind egyetlen nagy körtáncban egyesülnének, és lábaik nyomán derű, azonfelül testvériség fakadna!

KUSZIKOV Nemes elképzelés... Nem akarok megsérteni, kedves Isadora, de nem tudom, hogy ez idő tájt a mi gyermekeinknek szükségük van-e egyáltalán tánckleckékre?

MARIENHOF Az emberek millióit fenyegeti az éhhalál.

DUNCAN Lunacsarszkij elvtárs őszintén beszámolt az ország válságos helyzetéről; s tudom, hogy Lenin sürgős felhívással fordult az ipari országok dolgozóihoz, hogy legyenek Szovjet-Oroszország segítségére... Hírnevemet, összeköttetéseimet felhasználva, én is mindent el fogok követni... A szenvedők iránti szolidaritás mindannyiunk erkölcsi kötelessége!

Ekkor az ajtó hirtelen felpattan, s Jeszenyin lép be, kapatosan

JESZENYIN *(amint megpillantja Duncant)* Á, a világhírű amerikai táncosnő, a XX. századi táncművészet káprázatos megújítója! *(Majd gunyorosan idézi valamelyik újság egy meglepő mondatát)* Akinek „zseniális teste a dicsőség lángjával perzsel bennünket”.

DUNCAN *(Jeszenyin felé nyújtja a kezét)* Isadora Duncan vagyok... Párizsból jöttem Szovjet-Oroszországba, a közoktatási népbiztos, Lunacsarszkij elvtárs meghívására. Nemzeti Tánciskolát fogok alapítani, itt, Moszkvában.

Kezet fognak

JESZENYIN Örvendek a szerencsének, Szergej Jeszenyin.

DUNCAN Én is igazán örvendek.

Jeszenyin a férfiakkal is kezet ráz

DUNCAN Igen, igen, Oroszország legnagyobb költője. Szerintem tegeződjünk; majd pertut is ihatunk, egy kis „védőital” sosincs ellenemre... Itt-ott láttam már a fényképedet, s persze sokat, rendkívül sokat hallottam rólad, „Oroszország botrányos lantosá”-ról... Csakugyan úgy virul a szemed, mint búzavirág a rozsban. Már vártam ezt a találkozást, imádom a zseniális fenegyerekeket...

JESZENYIN Sok beszédnek sok az alja.

DUNCAN No, akkor most táncolni fogok, a találkozásunk örömére neked fogok táncolni, csak neked. *(Marienhofhoz)* Anatolij, légy szíves, dobjál fel egy lemezt!

MARIENHOF Chopin vagy Csajkovszkij?

DUNCAN Ezúttal inkább Mozart, Mozart! Akinek ígésző mesterműve, a „C-dúr szimfónia”, hogy, hogy nem, harmatos leánykorom aranykeretes emlékképeit varázsolja elé; ezek aztán megfiatalítanak, és én most – persze mikor nem? – üde és kíváncsi szeretnék lenni!

MARIENHOF Óhajtasod tüstént teljesül: következze hát a „C-dúr »Jupiter« szimfónia”, kedves Isadora!

Rövid csend. Marienhof felteszi a Mozart-lemezt, s miközben Duncan, mezítláb, a Mozartzenére táncol, Jeszenyin lármásan fecseg Kuszikovval (rögtönzés); és sűrűn emelgeti a poharat. A táncosnő egyszer csak a gramofonhoz szökell, és kikapcsolja. Majd:

DUNCAN Fiúkák, ti nem is figyeltek!

JESZENYIN *(pökhendin veti oda Duncannek)* Ha fázol, sokkalta jobb módszert is tudok a felmelegedésre...

Kuszikov meg Marienhof felnevet; és Jeszenyin már veti is le a zakóját, kibújik a cipőjéből. Int Kuszikovnak; s Kuszikov balalajakíséretére ördögi ritmusú kozák táncba kezd... Majd a táncot abbahagyván, felhúzza a lábbelijét, magára kapja a zakóját, és menni készül. A táncosnő azonban tapsolva elébe áll; de nemcsak keze, hanem szája is jár:

DUNCAN Nahát, ez remek! Mint egy fékevesztett Walpurgis-éjszakán! Ez Oroszország! Igen, ez Oroszország! S Jeszenyin erős, nagyon erős!

JESZENYIN *(a már erősen ittas férfi félrelöki őt, és azt kurjantja, hogy:)* Menj a pokolba!

DUNCAN Szezelem orosz módra!

JESZENYIN *(miközben kitárja a szobaajtót; Duncanhez)* Még majd találkozunk, most viszont mennem kell... *(Hátrapillantva válla felett)* Isten áldjon! *(Az ajtót berántva távozik)*

DUNCAN *(a költő után kiáltja)* A viszontlátásra!

Vége a negyedik képnek

ÖTÖDIK KÉP

Színhely: ugyanott; idő: 1922 januárja

Duncan (neglizsében) és Jeszenyin (fürdőköpenyben) pirkadatkor az ágyon összesimulva üldögél

DUNCAN *(ujjait a költő hajába temeti; másik kezében egy csaknem üres vodkás pohár)* Aranyfej! Aranyfej! *(Csókot lehel Jeszenyin szájára, orrára, szemére)* Angyal... angyal.

Csönd. Duncan kiissza a maradék vodkát, s a poharat a közeli asztalra helyezi; aztán simogatja a férfi mellét, hasát, utána az ajkát harapdálja, s nyelve utat keres az összezárt, húsos ajkak között. A férfiú megpróbál kitérni a csók elől, ám a becsípett nő tovább próbálkozik, erre Jeszenyin visszhangzón pofon vágja. A táncosnő bosszúsan elfordul tőle, fejét a hímzett párnába fúrja, s éles sikolyokat hallatva zokog. A költő át akarja fogni a derekát, csak hogy ő egy ugrással talpon terem

DUNCAN *(kacagva)* Ördög! Ördögded angyal! *(Az ablakhoz szalad, és szélesre tárja. A helyiségbe hideg szél süvölt. A nő kihajol az ablakon, és rikoltozni kezd)* Szergej Jeszenyin disznó! Szergej Jenyiszej – pardon, ó, pardon! –, Szergej Jeszenyin bűdös muzsik!

JESZENYIN Te megbolondultál. Felvered az egész környéket, hajnalok hajnalán! Rádásul megfagyok.

Jeszenyin el akarja rántani az ablaktól; Duncan azonban szétterpeszti a lábát, s így kapaszkodik, teljes erejéből, az ablakkeretbe. Közben szán megy el az ablakuk alatt: „száncsengő – csing-ling-ling – tél öblén halkan ring”

DUNCAN Füttyölök rá. *(Hirtelen megfordul; az arca lángol)* Igen, hadd hallja csak az egész világ, hogy a nagy Szergej Jeszenyin valójában egy személtáda! Csak hadd tudjon róla mindenki. És persze arról is, hogy zseni vagy, de még mennyire! Akkora zseni, hogy fel kell fordulni tőle! Akkora, hogy belefullad a saját mocskos zsenialitásába! Na, ehhez mit szól az én ördögded angyalom?

JESZENYIN *(rövid csend. Mielőtt válaszolna, becsukja az ablakot)* Azt szóлом, hogy nő létedre úgy iszol, mint a gödény...

DUNCAN Ezt most úgy mondtad, mintha te annyira nagyon ismernéd a mértéket... *(Ekkor a férfi karjába veti magát, majdnem megfojtja a csókjaival; közben liheg, nevet és sír)* Olyan vagy, mint én, szegény kis Szergejem. Egy bordában szöttek! Zseni vagy, vedelsz, azt se tudod már, honnan jössz, hová mégy...

JESZENYIN Na ide figyelj! *(Szavaiból kicseng a fájdalom)* Nekem végem van... Semmi örömöm ebben az életben. Annyira, de annyira szerencsétlen vagyok! *(Fájdalmas csend)* Mégis, hány ellenségem van, és mit akarnak tőlem? Honnan ez a harag? Pedig igyekszem igazodni a bolsevikok elvárásaihoz... Szégyellem is magam érte rendesen! *(Darab idő múlva)* Na, mondd, vajon olyan ember vagyok, akit gyűlölni kell?!

DUNCAN Bizony az átlagos léptékű emberekből összetevődő társadalom – s e tekintetben egykútya, hogy burzsoá avagy bolsevik –, bizony, nemegyszer értetlenül, gyanakodva, sőt ellenségesen áll a különcnek, bogarasnak bélyegzett géníusszal szemben.

JESZENYIN *(rezignáltan)* S végül a sok átlagos „lúd”, a szürkék tömege, legyőzi a kivételest... *(Legyint, és felszakad belőle egy sóhaj)* De hagyjuk ezt! *(Csend. Cigarettatárcát kotor elő a nadrágja zsebéből, és rágyújt)*

DUNCAN Én is kérek!

JESZENYIN Ja, elnézést! Mozaika.

DUNCAN Hoci, a kedvenc koporsószögem!

Csend. Jeszenyin a cigarettatárcát Duncan felé nyújtja, ő kivesz belőle egy szálát; a költő tüzet ad neki. Visszaülnek; és cigarettázva folytatják a párbeszédet

JESZENYIN A bolsevikok végzetesen megfélemeztek Isten irodalmi szerepéről.

DUNCAN A bolsevikoknak igaza van. Isten nincs.

JESZENYIN Ejnye, Isadora! Minden Istentől van. A költészet is, a te táncod úgyszintén.

DUNCAN Mese, mese meskete. Az én isteneim a Szépség és a Szerelem. Más Isten nem létezik. Honnan tudhatod, hogy van?

JESZENYIN Te meg honnan, hogy nincsen?!

DUNCAN Az emberek azért találnak ki maguknak isteneket, hogy legyen kitől félniük. Ezt már a régi görögök is tudták, több ezer évvel ezelőtt. És persze a vallás is – poklostul, mennyországostul –, pusztá hiedelmekre alapozott, emberi kreáció, afféle szenteskedő bohózat mind.

JESZENYIN Táncos-komikusról már hallottam, táncos-filozófusról azonban még soha. *(Némi szünet után)* S még mindig hiszel bolsevik vendéglátóidnak? Nem veszed észre, mert nem akarod észrevenni, hogy a fenyegetés, illetve a főbelövés politikájuk legfontosabb eleme! Nyomban, nyomban a nép ellenségévé nyilvánítják, mihelyt megneszelik, hogy valamelyik szerencsétlen egy picit is bírálni merte őket. S kész az ítélet, mielőtt a vádlott menthetné magát. Olcsó az emberélet... „Cse-ka”: ezt a két szótagot még a „mamá”-nál is hamarabb tanulják meg a gyerekek, hiszen a bölcsőben most ezzel a bűnbándával ijesztgetik őket a „mumus” helyett.

DUNCAN Szeplőtelen leánykoromban arról álmodoztam, hogy széttrööm a burzsoá társadalom kereteit, és új társadalmat, szocialista társadalmat építek helyette... Érted, ugye?

JESZENYIN *(szarkasztikusan)* Hogy a fenébe ne érteném!

DUNCAN A kapitalistákat legelsősorban a pénz, aztán megint a pénz és csakis a pénz érdekli. Undorom van a burzsoá, kapitalista rendtől, borsózik a hátam tőle!

JESZENYIN Hát igen, az is meglehetősen undorító; ám nem mindegy, hogy bokánkig avagy nyakunkig ér az ürülék, bűdösül nem mindegy, de nem ám!

DUNCAN „A tőké”-ben írja Marx, hogy törvényszerűen elérkezik a „kisajátítók kisajátításának” pillanata.

JESZENYIN Nem olvastam, akármilyen szél fújdogált, e könyvet – no szégyen!

DUNCAN Szégyen vagy nem szégyen, azt én se mondhatom, hogy elolvastam: itt-ott bele-néztem e korszakos nagy műbe. De a lényeg, hogy ’17 októberében, itt, Oroszországban, végre bekövetkezett a „kisajátítók kisajátításának” nem mindennapi pillanata.

JESZENYIN És hogy azóta mi történt, azt persze nem látod. Mikor esik már le a hályog a szemedről?! Ami itt megvalósult, az csillagtávolságra van attól, amit a bolsevik propaganda hirdet... *(Lassan és súlyosan ejtve a szavakat)* Utópikus ígéretetek és kíméletlen tömegterror: ez a bolsevikok gyakorlati politikájának a lényege...

Vége az ötödik képnek

HATODIK KÉP

Színhely: Alekszandr Kuszikov moszkvai lakása; idő: 1922 tavasza

Jeszenyin és Kuszikov az asztalnál ülve sakkozik, beszélget; az utolérhetetlen Saljapin pedig, gramofonlemezről, énekel

JESZENYIN Annyira unok mindent. Szeretnék elutazni valahová, valahová messzire; magam sem tudom, hová. Van úgy, hogy szeretnék hazamenni a régi, titkokkal teli világomba. Igen, vissza kellene térnem, hogy viszontláthassam a rjazanyi mocsarakat, Konsztantynovót, a falumat; s az egykor mezítlábas nagy csatangolásra hívó nyírfaligeteket. Hallgatnám a füttyörésző szelet, mely úgy emelgeti a nyírfa ágait, mint a lányok szoknyáját. Hm; csak hogy ama nyájas nyíresek talán bizony már meg sincsenek... Ó, barátom, ha tudnád, micsoda méla kór nehezedik az én szegény lelkemre.

KUSZIKOV De mondd csak, tulajdonképpen miért nem még haza Rjazanyba, Konsztantynovóba? Mért nem keresed fel a régi helyeket, a gyermekkorodat?

JESZENYIN Ugyan mit találnék ott? Egy sereg koldustarisznyát? A földet, amelyet agyon-típor az aszfalt meg az acél? Az iparosított mezőket? *(Darab idő múlva)* Köszönöm, akkor már többre megyek Moszkva kocsmáival és bordélyaival. Ezekben legalább ihatok; s énekelhetek az én drága Oroszországomról, amelyre folyvást rozsdás fűzfa-bánat pereg.

Autótülkölés hallatszik. Szünet

JESZENYIN Meg aztán tudod, hogy a húgaim szintén Moszkvában élnek... De az édesanyám, az én drága édesanyám elmondhatatlanul hiányzik, úgy hogy hamarosan mégiscsak hazanézek.

KUSZIKOV Na és mi van Isadorával? Elutazol vele...?

JESZENYIN Mindenáron szerződtetni akar, hogy ahol ő táncol – Nyugat-Európa meg az Egyesült Államok „gigászi metropolisaiban” –, ott én majd a verseimből adjak elő. Azt hajtogatja, hovatovább el is hiszem neki, hogy a költő szava meg a tánc olyan harmonikus valamicsodát teremt, hogy meghódítjuk az egész világot...

KUSZIKOV Annyi bizonyos, hogy miként Saljapin énekesnek született, úgy született te költőnek, komám!

JESZENYIN *(kis idő múlva)* Simogatás sajgó szívemnek... Ám ha nem veszem feleségül Isadorát, nem mozdulhatok innen.

KUSZIKOV Hát nincs hozzá kedved? Nézd csak, Isadora nem akárcik. Intelligens, elegáns asszony, s egy csöppet sem szűkkeblű – ez nem pajzánság akart lenni –: akin csak tud, segít; azonkívül bátor, és mentes minden polgári előítéllettől, s mi több: őszinte híve Oroszországnak, az orosz népnek...

JESZENYIN És sajnos, a nérói bolsevizmusnak is.

KUSZIKOV Való igaz; de ennek ellenére, azt hiszem, ő a legkivételesebb nő, akivel valaha találkoztam.

JESZENYIN *(enyhén felvillanyozva)* Nem győztél meg teljesen, nem; én viszont – mint Kutuzov Napóleont – legyőztelek... Matt! *(A sakktáblán lassan előretol egy parasztot)*

Az ének fölerősödik

Vége a hatodik képnek

HETEDIK KÉP

Színhely: Ligyija Kasina londoni lakása; idő: 1922 nyara

Kasina a nappaliban törölgeti a port a bútorokról, könyvekről (egy porronggyal); közben orosz népdalt dúdol. Csakhamar kopogtatnak a bejárati ajtón, a nő némán az ajtóhoz siet, és szélesre tárja; az ajtókeretben Jeszenyin válik láthatóvá. Hirtelen nem tudnak megszólalni. Forrón összeölelkeznek; Kasinának elered a könnye. Majd:

KASINA *(könnyeit törölve)* Szergej, Szerjozsa, ez aztán a csoda! Hogy kerülsz te ide?

JESZENYIN *(Kasinán jártatva szemét)* „Hogy szítál a szépség fény-esője”, nahát, a spártaiak lélegzetelállítóan szép Helénája se nézett ki különbül!

KASINA *(elragadóan)* Köszönöm, ám nem válaszoltál a kérdésemre.

JESZENYIN *(Kasina felé szaglál)* Azóta is jázminillatú kölnit használsz? *(Belép a nappaliba, s behúzza maga után az ajtót)*

KASINA Aha; de ez még mindig nem a válasz.

JESZENYIN Feleségül vettem... *(Gunyorosan)* ...a világhírű táncosnőt, Isadora Duncant...

Beljebb lépegetnek

KASINA *(félbeszakítja)* Tele voltak vele a lapok, itt, az Egyesült Királyságban is; és hogy nyugat-európai körutazásra indultatok...

JESZENYIN Meg áthajózunk majd Amerikába is.

KASINA Erről is olvastam. De a címemet, hogy tudad meg a címemet?

JESZENYIN E vándorút, a mi odisszeánk előtt hazaugrottam Konsztantyinovóba, s a molnártól tudtam meg, akinek írtál egy levelet, már innen, Londonból. Most egypár napra sikerült megszabadulnom Isadorától... Ő még Párizsban maradt. Én tegnap délután érkeztem Londonba; Isadora egyik barátnőjénél szálltam meg.

KASINA Merrefelé?

Megállnak a csillár alatt, az asztal közelében

JESZENYIN Egy eldugott sikátorban, nem messze a Szent Pál-székesegyháztól, amelyre Canaletto révén már távolról ráismertem. Egyébként az Izsák-székesegyház nekem jobban tetszik.

KASINA (*elmosolyodik*) Egészséges patriotizmus.

JESZENYIN Noha számomra Pál a szentek szentje, Pál apostol. De ott tartottam, hogy a kikötőből – a barokk nevezetességnek köszönhetően – egykettőre a szállásadóimhoz találtam. Ezek a hűvös angolok nem siettek elém; mentségükre legyen mondva, hogy csak hozzávetőlegesen tudták, mikor érkezem. Gyalogszerrel mentem hozzájuk. Úgy volt, hozzátok is az apostolok lován jövök, de aztán... (*Mosolyra húzódik a szája*) ...a Via Appián: akarom mondani a Piccadillyn mégis taxiba vágtam magam.

KASINA Neked azért nem írtam, mert nem akartalak bajba sodorni. Most viszont kimondhatatlanul boldog vagyok! Öt éve... Ugye jól számolom, hattyúlovag?

JESZENYIN Igen, '17 nyarán találkoztunk utoljára, nem sokkal az után, hogy elhunyt életem fáklyája, csodálatos barátom, Grisa Panfilov; tüdővészben.

KASINA Emlékszem, mennyire sajnáltad Őt... De foglalj helyet! (*Az asztal melletti székre mutat*) Én meg készíték gyorsan valami harapnivalót, s italt is hozok mellé. Van itthon finom vörösbor...

JESZENYIN A vörössel idáig vagyok, idáig e... (*Mutatja*) Torkig... De komolyra fordítva a szót, nem iszom ma alkoholt, meg aztán éhes sem vagyok. Esetleg majd később... A vendéglátóim jóllakattak délben, s néhány csésze tea is – rum nélkül! – lecsúszott a torkomon. A nő férje meglehetősen jól beszéli a kincses orosz nyelvet – dolgozott Moszkvában is –, ebéd után elcseverésztünk. Ja, és idefelé bedobtam egy duplát, bivalyerőset; úgyhogy kávé se kérek.

KASINA Azt hiába is kérnél, nem szoktunk kávé inni, kávéfőzőnk sincsen; viszont két szamovár is a konyhánk kincse, még a drága Moszkvából hoztuk őket. De mért nem ülsz már le?!

Rövid csönd. Jeszenyin leül, tarisznyáját az asztalra teszi

KASINA Szüleid hogy vannak?

JESZENYIN Remélem, ha nagyon jól nem is, de azért csak tűrhetően. Azóta, hogy elindultunk, május közepe óta, nincs hírem az otthoniakról. Élelmiszercsomagokat küldök nekik havonta... Bízom benne, hogy mindig megkapják!

KASINA (*ő is leül*) Kíérem az aggódást szavaidból... A londoni emigrációnk egyik jól értesült hírharangjától tudom, hogy '17 végén megházasodtál, s hogy az első házasságodból született két gyermeked.

JESZENYIN Tatjana meg Konsztantyin; jaj, úgy szeretném már magamhoz ölelni őket! (*Kis hallgatás után*) Na és veletek mi van, hogyan éltek? Mesélj! Azt tudom, hogy még '17-ben meghalt a férjed, amikor megpróbálták elfoglalni a Szmolnijt... Isten nyugalomoztassa!

KASINA (*biccent*) Én pedig nem sokkal ez után jobbnak láttam elhagyni az országot; féltettem az édesanyámat, a gyermekeimet. Meg hát a magam életét se kívántam odadobni. Nem kértem a terror egyik válfajából sem: se a fehér-, se a vörösterorból! (*Kis idő múlva*)

Sokáig bántott, hogy nem sikerült elbúcsúznom tőled; de bizony sietősen kellett cselekednünk, mert a gazdagokat nemcsak a vagyonuktól fosztották meg a bolsevikok, hanem gyakran az életüktől is...

JESZENYIN Nem kizárólag a gazdagokat...

KASINA S azért nem írtam neked, mint már említettem, mert nem akartalak bajba keverni, én, a „disszidens burzsuj”...

JESZENYIN Jómagam ’17-ben testestül-lelkestül Leninék oldalán álltam...

KASINA *(barátságosan félbeszakítja)* Amikor is – Paszternakot idézve – „az emberekkel együtt tüntettek, szónokoltak az utak, a fák, a csillagok”.

JESZENYIN Borisz megkapóan ecseteli az eseményeket; őszintén hittünk egy új, igazságos és szabad társadalom eljövételében, amelyben megszűnik a földesúri elnyomás, a cári csinovnyik-uralom... A forradalom megváltásnak, jótéteménynek tetszett, mert II. Miklós és kormánya mindent elrontott.

KASINA A háttérből Raszputyin, Grigorij Raszputyin, a cári család zseniális gonosztevője irányította valójában az eresztékeiben recsegő-ropogó birodalmat; a nagypolitika szálait is javarészt ő gubancolta össze...

JESZENYIN Egyesek mindent rá akartak kenni, főként persze a Romanov-klán, köztük Raszputyin hidegvérű gyilkosai. Annyi azonban bizonyos, hogy rendkívül ellentmondásos személyiség volt; de ő a hadba lépésünket – ezt megbízható forrásból tudom – határozottan ellenezte, gyűlölt minden vérontást.

KASINA Mindenesetre démoni figuraként került be az orosz történelembe, aki egyszerű, tanulatlan muzsik léte nemcsak a cárnét csavarta az ujja köré, hanem, állítólag, magát a cárt is.

JESZENYIN De a háborúval kapcsolatban, sajnos, nem Raszputyinra hallgatott a cár atyuska. Véres butaság vezérelte.

KASINA Mostanság vajon mi lehet vele, vele és hozzátartozóival?

JESZENYIN Fogas kérdés... Szerintem a cárt kivégezték.

KASINA És a cárnéval, a cáreviccsel meg a tündérszép leányokkal vajon mi lehet? Hol lehetnek, ha ugyan élnek még az ártatlanok?

JESZENYIN Isten a megmondhatója, a jó Isten. Az emberek beszélnek mindenfélét, hogy talán Grúziában vagy a könnyecsepp alakú Ceylon szigetén tartják fogva őket; korábban Szibériát is emlegették...

KASINA A Nyugatra menekült családtagok egy nemzetközi vizsgálóbizottság életre hívását szorgalmazzák.

JESZENYIN Leninék ezt az ügyet is, mint sok más disznóságukat, hazugságokból szőtt, vastag lepellel takargatják; na de előbb-utóbb napvilágra kerül minden.

KASINA Hát igen.

JESZENYIN Ma már tudom, hogy az említetteken kívül, a bolsevizmus azért győzhetett olyan könnyen, szinte ellenállás nélkül – azért álltunk annyian a forradalom mellé, fejest ugorván a szakadékba –, mert utópiát kínált: mindent, mindenkinek, azonnal... „Az igazság arca fenyegető – írta egy spanyol filozófus –, a népnek mítoszokra, illúziókra van szüksége: arra, hogy folyamatosan becsapják. Az igazság rettenetes, elviselhetetlen, az igazság maga a halál...”

KASINA Mélyenszántó gondolatok...

JESZENYIN A bolsevikok a béke, a föld, a kenyér illúzióját ígérték. A valóság azonban más lett: újabb háború, gabonabeszolgáltatás, éhínség. Meg hihetetlen mértékű terror, melynek alapeszméje: ölni – hogy megtörjük az életben maradottak akaratát...

KASINA (*hangja tele van gyásszal*) Azt rebesgetik, hogy gyerekeket darabolnak fel, hogy megegyék őket; egyik-másik hentesnél gyerekhús lóg a kampókról... Ja, most jut eszembe, hogy ezeket a vérfagyasztó dolgokat megboldogult apácskám egykori barátja írta meg nekem Nyizsnyij Novgorodból.

JESZENYIN A mindenségit, Gorkij szülővárosából írta ezeket a keserű dolgokat! Hm... Mit is mondjak? Ezt én, az embertelenség csimborasszóját, ezt én nem akarom elhinni, de hogy tömegével haltak éhen emberek, az viszont mára már nyílt titok. A hatalom emberei, a kormányzati szervek persze mélyen hallgatnak róla; no meg a sajtónak is be van fogva a szája... Blok halálos betegségét is valószínűleg az éhezés okozta.

KASINA A rosszul táplált, legyengült szervezetet bizony könnyen megtámadhatja bármilyen szörnyű kór.

JESZENYIN Micsoda szörnyű kor! De nálunk, a rokonságban, a családban – Isadorának is köszönhetően – inkább csak minőségi éhezés fordult elő. Italból nem volt hiány...

KASINA Feleséged jelentős kiváltságokat élvezhet...

JESZENYIN Én meg, képzeld el, fölkeltettem a „burzsoá elhajlás” gyanúját... Engednem kell nekik, írnom kell Lenint és vörös rezsimét kedvező színben feltüntető verseket is, mert különben várható a bukta, bukovári. Még tavaly nyáron letartóztatták a monarchista szimpátiákkal vádolt Gumiljovot.

KASINA Tényleg?!

JESZENYIN Talán már ki is végezték.

KASINA A fenevadak!

JESZENYIN A kevés valódi költők egyikét...

KASINA S a felesége, Anna Ahmatova, az sem akárhoz...

JESZENYIN Még '18-ban elváltak... de ahogy mondod, ő szintén roppant tehetséges; ahogyan Cvetajeva is.

KASINA Ó, a drága, drága Marina Cvetajeva, az ő magasztos moszkvaiságával... Valamikor a Három Tó utcában laktak; nemrég Monet – a Sohóban volt kiállítása – tündökletes tavirózsái juttatták őt eszembe.

JESZENYIN Szép, szép! S költői lelkületre valló képzettársítás. A maiak közül még Mandelstamot tartom igazán nagyra. A múlt év szeptemberében ellátogattam Pétervárra, s teljesen váratlanul, a Nyevszkij Prospektben, összefutottam vele; és együtt elmentünk a Művészetek Házába. Útközben azt fejtegette, hogy nyomorúságunk közepette is törekednünk kell az értelmes életre, másként igazi emberek helyett torz lényekké válunk. Remek ember.

KASINA Őt talán nem tartóztatták le azóta?

JESZENYIN Nem tudok róla; de Oszip a végtelenségig vakmerő.

KASINA Ez terólad ugyancsak elmondható.

JESZENYIN Egy emberhez méltó élet érdekében én, amint már említettem, kompromisszumot kötöttem; randább szóval, azaz lakkozatlanul fejezve ki: behódoltam... Életművem leggyengébb darabjai ezek; igaza van kritikusaimnak, ezt veszettül pontosan látják: líraiságom rögtön csorbát szenved, ha a szovjethatalomról szólok. Tollamat nem lehet becsapni! Mint ótvar, a szégyen úgy éget, de hát az emigráció nálam szóba sem jöhet! És nem csak azért, mert Oroszország határain kívül sehol, de sehol nem számíthatok igazi elismerésre. Nem! Hanem főként azért, mert halálosan szeretem a hazámat...

KASINA Én is szívesen hazamennék – hidd el! –, csak hogy az most öngyilkosság volna. Tudod, a honvágy mesterség, méghozzá jellegzetesen orosz mesterség... *(Elégikusan)* Gyakorta kísétálok a gyermekeimmel a kikötőbe – lehet, hogy ők most is ott vannak az édesanyámmal éppen –, és könnybe lábadt szemmel bámulom az orosz hajókat. S így elkámpicsorodva szóba elegyedem, némelykor, egy matrózzal vagy egy kapitánnyal; terólad is faggatózni szoktam, hisz téged otthon mindenki ismer... Hátha belátható időn belül elűzik majd a bolsevikokat, s viszontláthatom még Moszkvát... Rjazant meg Konsztantyinovót. Itt sorsunk a hontalanság: csak feszengünk egy olyan világban, amely nyelvével, emlékezetével, hagyományaival, konyhájával nem volt tápja a gyerekkorunknak. De jó is volna hazatérni! Itt nem érvényes az a szólás, hogy „távol a szemtől – távol a szívtől”...

JESZENYIN Gyöngyen fejezted ki magad, vénuszian... Még nincs három hónapja, hogy elindultunk, de engem máris teljesen kikészített a honvágy. No meg, mi tagadás, az is fölöttébb zavar, hogy semmire sem becsülnek idegenben; én vagyok a világhírű amerikai táncosnő fiatal, orosz férje... Pfuj! Odahaza már többé-kevésbé sikerült megzaboláznom magam, ám sajnos, megint egyre többet iszom – ma tán csak miattad nem teszem –, s ha túl sok van bennem, jönnek a botrányok...

KASINA Megírták a lapok, hogy kiutasítottak Franciaországból...

JESZENYIN Hű, a nemjóját, még itt, a ködös Albionban is?!

KASINA ...mert több szállodában, sőt még a Bellevue-kastélyban is törtél-zúztál, szívem...

JESZENYIN Ha többet iszom a kelleténél, nem bírok uralkodni magamon, olyankor gondolkozni se nagyon tudok. Úgyszólván elvesztem az eszemet.

KASINA „Csak azért, hogy tisztább fénnel égjek, azért tombolok, duhajkodom” – magyarázod az egyik versedben – bocs! –, de nem túl meggyőzően. Természetesen tisztában vagyok veled, hogy gyorsan égő lírikusalkat vagy, aki műveiben lelke kincsházát két marokkal szórja szét; meg az otthoni körülmények is...

JESZENYIN De amint azt már meghánytuk-vetettük: külhonban „sem fenéig tejfel ám az élet”... Na, kit idéztem, kinek a szavajárásával éltem az imént?

KASINA Az emlékezőtehetséged is bámulatos... Hát vigyázni se felejts el magadra! Amiatt meg ne fájjon a szíved, csöppet se sajogjon, hogy mostanáig külföldön nem igazán találtak kedvező visszhangra műveid! A te cizellált, ám mégis páratlan természetességű, örökszép verseidet rendkívül nehéz a fordítónak méltóképpen tolmácsolnia... Olvastam néhányat az angolra fordított verseid közül. Mit mondjak? Meg sem közelítik az eredetijüket; egyik-másik átültetést bízást esetlennek is mondhatjuk, jóllehet rangos folyóiratban – Eliot „Criterion”-jában – láttak napvilágot...

JESZENYIN Milyen jólesik hallgatni téged! Hangod selyme – szavaid értelmén túl – balzsam a sebbel vert szívemre... Hoztam neked az eddig megjelent köteteimből. *(Előszedi őket a tarisznýából)*

KASINA A polcra nézz! *(Mutatja)* „Halottak napja”, „Kékség”, „Urunk színeváltozása”, „Gombosharmonika”, „Pugacsov”, „A csavargó vallomása”... Azért persze nagyon-nagyon köszönöm! *(Rövid csönd. Belelapoz az ajándékkönyvek egyikébe, és kisvártatva, fennhangon olvassa a dedikációt:)* „Ligyija Ivanonva Kasinának, életem első és legnagyobb szerelmének, fiatalságunk emlékére”; aláírás: Szergej Jeszenyin. *(Kis szünetet tart)* Hű de boldoggá tettél! Még egyszer: nagyon-nagyon köszönöm! *(Csókot lehel a költő homlokára; szempillantásnyi csönd)* Emlékszel – igen, bizonyosan emlékszel –, egykoron dicsőségről álmodoztunk mind a ketten? Akkor még nem ismertük a háborút, nemigen gondoltunk a halálra; nem hallottunk se Kerenszkijről, se Leninről, se Trockijről. Meg hogy is hívják a bolsevik párt újdonsült főtitkárát?

JESZENYIN Sztálin. Joszif Visszarionovics Sztálin; az eredeti neve: Dzsugasvili.

KASINA Tehát grúz származású.

JESZENYIN Grúz parasztcsaládban született az új, „acélos” pártvezér... Hogy aztán jó irányba tudja-e terelni a dolgot... No, miket beszélek, pedig nem ittam egy kortyot se ma még, egy korty alkoholt sem.

KASINA Józan nyelv is botlik néha.

JESZENYIN Vajon jó irányba tudja-e terelni a dolgok menetét ez az „acélos” pártvezér, s akarja-e egyáltalán? A jövő titka. Azelőtt a nemzetiségi ügyek népbiztosa volt. Lenin állítólag súlyos beteg.

KASINA Akármilyen történet és történik Oroszországban, neked sikerült kivívni a dicsőséget: költőként a csúcsok csúcsára értél, és egész Oroszország ismer; maga Gorkij nevezett, Puskin óta, a legnagyobb orosz költőnek.

JESZENYIN Véres a zenit.

KASINA Töméredek versedet betéve tudom. Számomra – a megismételhetetlen „Bokraink közt” mellett – a „Levél anyámhoz” című a legkedvesebb. Én is rajongva szeretem az édesanyámat; egyszersmind aggódó anya is vagyok... *(Feszülő vonalú, szép teste hátrébb dől; s tündöklő szemét félig lehunyva, elmondja a verset)*

Élsz-e, kedves, jó öreg szülém még?
Én is élek és köszöntelek!
A bukó nap esthajnali fényét
árassza el kis kunyhód felett!

Hallom, sokat búslakodol értem:
titkolva, hogy szíved nyugtalan,
régimódi, ócska ködmönkédben
ki-kijársz az útra untalan;

és a kéklő esti derengésben
gyakran rémlik föl neked a kép,
mintha kocsmái verekezésben
finn kés járná át fiad szívét.

Semmi bajom, nyugodj meg, te drága,
hesseged el lidércálmodat!
Nem hal úgy meg, hogy viszont ne látna,
nem oly részeges a te fiad.

Rád a régi szeretettel gondol...
Él bennem és éltet a remény,
hogyzaklató, bomlott bánatomból
kis lakunkba visszatérek én.

Hazamegyek majd szüleimékhez,
mire vézna kertünkben a lomb
újra zöld. Csak aztán föl ne ébressz,
mint nyolc éve, kora hajnalon.

Föl ne keltsd, mi szunnyad már örökre,
meg ne bolygasd kihunyt álmaim!
Elfáradtam, testem-lelkem összetörte
a korán jött sok csapás, a kín.

S ne taníts már imádkozni engem.
Nem kell! Nem visz út a múltba már.
Te vagy vigaszom, segítőm, életemben
te vagy az egyetlen fénysugár.

Édesanyám, ne szomorkodj értem,
ne legyen a szíved nyugtalan.
Régimódi, ócska ködmönkédben
ne járj ki az útra untalan!

Hosszúra nyúló csend. Kasina könnyeit törli

JESZENYIN *(megtörve a csöndet)* Angyal szállt a szobán keresztül... Hibátlanul és magával ragadóan adta elő.

KASINA Köszönöm. *(Fölemelkedik a székről)* Édesanyám, és a gyerekek is, jaj, hogy fognak örülni neked! *(Kinéz az ablakon)* Lassanként besötétedik, úgyhogy rövidesen jönniük kell.

Vége a hetedik képnek

NYOLCADIK KÉP

Színhely: Vaszilij Kacsalov moszkvai lakása; idő: 1923 ősze

Jeszenyin (gomblyukában krizantém) és Kacsalov (délceg; negyvennyolc éves) a kanapén kvaterkázik; s egy tányér borkorcsolya is kínálja magát a kanapé előtt álló, kecskelábú asztalon. Halkan orosz népzene szól

KACSALOV Na és hol van Isadora, miért nem együtt jöttetek?

JESZENYIN Berlinben szakítottunk, de rájöttem, hogy nem bírok élni nélküle! Olyan, mint egy igazi orosz nő. A csontja velejéig orosz. A mi lelkünk él benne, a mi örületünk...

KACSAALOV Az motoszkál a fejemben, hogy nekem is jó volna egy ilyen... egy ilyen... Hogy is mondjam? Na várj csak! Izé... Egy ilyen telt idomú... „spiné”! Hopp, e nyeszlett kis szobogár kiszökött a számon. (*Rövid némajáték: kezével olyasféle mozdulatokat tesz, mintha egy repülő rovar kísérelne meg elcsípni*) Öregem, én hölgyeményt, vagy nem is... (*Csettint az ujjával*) ...dámát, ladyt akartam mondani.

JESZENYIN (*veszi a lapot*) Lady Macbethet, nem? Színház az egész világ, nektek, színészeknek meg főleg; és még ilyen ínséges időkben is van kedved sziporkázni: ötletek tűzijátékát vélem látni vad üstököd felett!

KACSAALOV Lennék búvalbélelt, édes öregem? Akármilyen siralmas is a helyzet, de hát most élünk, cimbi, most van a mi időnk; a komédiázás pedig, hála Tháliának, véremlben van! S hozzá ez a kedvderítő tokaji aszú... (*Kortyant*) Pajtikám, ez még a haldoklót is jókedvre hangolná, Moszkvában, Sydneyben és Casablancában éppúgy, mint Pekingben avagy Rio de Janeiróban.

JESZENYIN Isadora egyik tisztelője küldte Magyarországról.

KACSAALOV Én nagyra becsülöm azt a kis országot, a benne honoló népet; s nem csupán ízlelőbimbóim mondatják ezt velem, de nem ám! A napokban olvastam, németül, a kiváló írójuknak, Dezső Kosztolányinak, Neróról szóló, nagyszerű könyvét; a regény német kiadásához maga Thomas Mann írt előszót.

JESZENYIN Én egy Ady nevű költőjükről hallottam sokat, Isadorától. Tudniillik egy magyar színész volt Isadora első igazi szerelme – hajdan a bűvös Budapesten is táncolt az én tüzesvérű kancám –, s Tháliának ez a magyar papja rajongott Adyért meg a magyar népdalokért! Vajha lefordítanák oroszra őket! Legalábbis néhányat a legszebb népdalaik és a legszebb Ady-versek közül.

KACSAALOV Arra ugyan várhatunk... De itt van ez e! (*Magasra emeli a poharát*) Ezt nem kell lefordítani. (*Csend. Beleszagol a pohárba, majd ismét kortyant, aztán megjáratja a kortyot ízlelőbimbóin; ez után nyelvével csettent egyet*) Öregem, mi csodás bukéja van neki! (*Darab idő múlva*) No de visszakanyarodva még Isadorához: elég az hozzá – nejemnek el ne mondd! –, nekem ugyancsak jó lenne egy ilyen belevaló teremtés, akivel kart karba öltve császkálhatnék a Champs-Élysées-n; s aki a Montmartre-on meg a Broadwayn kalauzolna lelkesen... Jó, tudom, te nem vagy valami nagy véleménynyel a nyugati demokráciákról...

JESZENYIN (*közbeugr*) Azokról sem...! De természetesen nem a demokrácia bántja a csőrömet, ezt mondanom sem kell, hanem az, hogy legnagyobb divatja Dollár Úrnak van, a művészetre pedig fütyülnek. Még a könyvkiadástól is elment a kedvem, bár a papír meg a fordítás olcsó. Csak éppen nem kell senkinek. (*Kis idő múlva*) Lételemem a versírás, ennek szentelem az életem... Művész vagy te is, mégpedig Theszpisz kordéján trónoló színészkirály!

KACSAALOV (*somolyog*) Kösz, gyakrabban gyere!

JESZENYIN Ez az igazság. Például Tartuffe-öt mintha csak éppen terád szabta volna Shakespeare: akarom mondani Molière...

KACSAALOV (*közbeveti*) No azért!

JESZENYIN ...de az imént is megcsillant a tálentumod! Meg bírod érteni tehát: ahol művészetemet nem értékelik, azt a helyet, azokat a helyeket én se fogom nagyra tartani.

KACSALOV Világos, mint a napfény.

JESZENYIN Az egyik legemlékezetesebb külföldi élményem – a londoni pásztoróráról majd legközelebb! –, hogy láthattam a két csodálatos bokszoló, Jack Dempsey és Gene Tunney feledhetetlen összecsapását a nehézsúlyú világbajnoki címért; a New York-i Madison Square Gardenben, az ökölvívás szentélyében néztek egymással farkasszemet.

KACSALOV Gondolom, Jack Dempsey győzött...

JESZENYIN Tévedsz, komám!

KACSALOV Dempseyről, a nagy Jack Dempseyről már hallottam, de a másiktól...

JESZENYIN Gene Tunney.

KACSALOV Róla még nem.

JESZENYIN Tizenöt menetes, pokoli küzdelem után a ringbíró az ő kezét emelte a magasba, s az ő derekára csatolták a világbajnoki övet.

KACSALOV Az ember mindig tanul valamit...

JESZENYIN Hatalmas meglepetés volt a briliáns technikájú, végig hátrálva bokszoló Tunney győzelme. De csakugyan ő volt a jobb!

KACSALOV Nem is tudtam, hogy szereted a bunyót.

JESZENYIN Puskin és Lermontov is rajongott érte, s az Újvilág őszerejű íróóriása, a nagy-menő Jack London úgyszintén.

KACSALOV Ó, jesz; az övékéről olvastam... Ám a te bokszrajongásodról eleddig nem olvastam, és nem is hallottam róla. Se tőled, se pedig mástól.

JESZENYIN Verekedős gyerek voltam, mint egy kiskakas. A fiúk között mindig én voltam a főkolompos és a legnagyobb verekedő; meglehet, hogy a bokszhoz is lett volna tehetségem... *(Üt egyet a levegőbe)*

KACSALOV Azt tudom, hogy természetedtől fogva, olyan ember vagy, aki – ahogy mondják – „nem ijed meg a saját árnyékától”.

JESZENYIN Édes örömet megnézném a Dempsey–Tunney visszavágót! De hát az lehetetlen. *(Hosszabb szünet után)* Innen, Moszkvából, úgy tetszett – még a nagy utazás előtt –, hogy Nyugat-Európa és az Egyesült Államok a mi költői eszméink terjesztésének legjelentősebb piaca; visszatérve viszont bizton állítom: Istenem, milyen gyönyörű és milyen gazdag Oroszország ebből a szempontból: a mi Oroszországunk a költészet hazája. Azt hiszem, nincs még egy ilyen ország, és nem is lehet... *(Felszakad belőle egy sóhaj)* Ha valami nekivadult boszorkányszél kisöpörné hazánkból a bolsevik-szemetet! *(Darab idő múlva)* Persze nem a cári rendszert sírom vissza; természetesen a Nyugat szűk látókörű anyagiasságából se kérek. Hanem igazi szocializmus – melyet a legbölcsebb emberek, a szellemi és jellembeli kiválóságok kormányoznának –, igazi szocializmus az én óhajtásom, annak visszataszító paródiája helyett!

KACSALOV Sok álomnak lába nőtt, és járni kezdett; vagy szárnya nőtt, és repülni kezdett, mint például Ikarosz álmának: hogy az ember repülhet. Csakhogy a bolsevikok évszázadokra eltorlaszolták az Utópia útját a térkép felé...

Csend. Dzsím szalad be, Kacslov fiatal farkaskutyája, s egyenest Jeszenyinhez fut

KACSALOV *(a kutyához)* Na, fölébredtél, világ lustája?!

JESZENYIN *(felcsillanó szemmel)* Szia, Dzsim, gyere, add a mancsodat! *(Egyik kezével átöleli Dzsim nyakát, a másikkal pedig mancsát fogja meg; és úgy beszél hozzá, mintha egy jó barátához intézné a szavait)* Rég láttalak, ej! te ördögfióka. Micsoda mancsocska, micsoda mancsocska... *(Elragadtatva nézegeti a szép termetű és okos szemű kutyát)* Hű, a kutyafáját, semmit se hoztam neked!

KACSALOV *(kezeből tölcsért formálva; Dzsimhez)* Kedves kutyuskám, a tokajból nem kapsz! Ha magyar vizsla lennél, se kapnál.

JESZENYIN Nélküle is mámoros ő... *(Dzsim boldogan izeg-mozog, hegyezi a fülét, csóválja a farkát örömeiben. Mindenáron arcon akarja nyalni Jeszenyint, néhányszor sikerül is az orrát megnyalnia. E rövid némajáték után, a költő széles, gyermeki mosollyal mormogja:)* Hagyj békén, nem akarok csókolózni veled!

KACSALOV Érzí Dzsim, hogy szívből szereted.

JESZENYIN Igen, nagyon szeretek minden állatot, de igazában a világ valamennyi élőlénye iránt szeretetet érzek, és könyörületességet. Földi létünk legmagasabb csúcsa a Szeretet, magasabb, mint a Mount Everest.

KACSALOV Szép.

JESZENYIN Megváltás csak szeretet által és szeretetben lehetséges!...

KACSALOV Nézetem szerint te vagy az első az orosz irodalomban, aki ilyen értőn és őszinte szeretettel ír az állatokról.

JESZENYIN Feltűzeltetek – ti meg a tokaji –, úgyhogy még ma írok ehhez az ördögfiókához egy verset; mondjuk: „Kacsalov kutyájához” címmel. Hazatérvén rögvest nekilátok. *(A kutya mancsát elengedve, fölemelkedik)*

KACSALOV Aztán remekmű legyen, s ne olyasféle, mint a szovjethatalomról meg a kutya Leninről szólók!

JESZENYIN Azok, mint jól tudod, kényszer szülte klapanciák mind...

KACSALOV Persze, persze, csak hát – ösmersz – szeretek csipkelődni.

Az örökbecsű népzene fölerősödik

Vége a nyolcadik képnek

KILENCEDIK KÉP

*Színhely: a leningrádi Angletterre Hotel ötös számú szobája;
idő: 1925., december 28-ára virradó éjjel*

Jeszenyin és Nyikolaj Kljujev (harmincnyolc éves) a díványon darvadozik

JESZENYIN Ja, te azt nem is tudod, hogy miután végleg szakítottam Isadorával, elvettem Lev Tolsztoj unokáját...

KLJUJEV A bűbajos és valóban művelt – tehát nem kékharisnya! – Szofja Andrejevna. Valamelyik lapban olvastam róla. S élek a gyanúporral, hogy már neki is hátat fordítottál, másként nem árválkodnál itten, a Néva-parti metropolisban, országos cimborám.

JESZENYIN Fején találtad a szöveget...

KLJUJEV Ismerlek, Szerjoszsenyika.

JESZENYIN Bizony ez a harmadik házasságom is tévedésnek bizonyult. Szonya meg én teljesen másféle emberek vagyunk, különböző az érdeklődésünk, és más az életszemléletünk...

KLJUJEV Na és Sagané Nerszeszovna Taljannal, az örmény szépséggel hányadán állsz? Akivel – egy sáfrányillattal bódító estén – Batumiban ismerkedtél meg; s kinek karcsú keze, fehér hattyúpár, addig-addig motozott hajad aranyerdejében, amíg – az egyik leveled meg az álomszerű versciklus tanúsága szerint – észvesztően bele nem szerelmesedtél. Mi van a „Perzsa motívumok” örmény múzsjával?

JESZENYIN Mi tűrés-tagadás, nem tudok én lehorgonyozni egy nőnél sem, legalábbis eddig még nem sikerült... *(Az egyik verséből idéz)* „Éltem, sokakat szeretve, sok nő kísért utamon...”

KLJUJEV *(folytatja a verset)* „...s poharat nyomott a kezembe egy durva, sötét hatalom...”

JESZENYIN No lám, ismered a verset!

KLJUJEV S költészetünk egyik gyöngyszemének tartom.

JESZENYIN Jólesik ezt hallani tőled, tetőled, aki a tanítóm voltál, és az is maradsz. A tanítóm! Micsoda szó! *(Némi szünet után)* Sok versedtől el vagyok bűvölve én is.

KLJUJEV Én is rengeteget tanultam tőled, Szerjoszsenyika.

JESZENYIN *(elgondolkozva)* Talán titkos nagy szerelmemet, Ligijja Kasinát... vagy talán Galina Benyiszlavszkáját kellett volna feleségül vennem... Az utóbbi hölgyeménnyel te is találkoztl.

KLJUJEV Mégpedig nem is egyszer.

JESZENYIN Évekig besegített az irodalmi ügyeim intézésébe...

KLJUJEV S már-már titkárnővé avanszált melletted ez a törekvő teremtés.

JESZENYIN Az biztos, hogy ő odaadóan szeretett. Megpróbált jó útra téríteni, leszoktatni az italozásról. De a Szofja Andrejevna-val kötött házasságom miatt, minden kapcsolatot megszakítva velem, faképnél hagyott a drága. Isadorát még valahogy megbocsátotta... Súlyosan megviselt Galja elvesztése. Megannyit köszönhetek ennek az okos és mély érzésű lánynak. De mint nő, nem érdekelt.

KLJUJEV Pedig szemrevaló leányzó, s mi több: szexepiles.

Szünet

JESZENYIN Eltökéltem, hogy itt, Pétervárott, költővé avatásom színhelyén, új életet kezdek.

KLJUJEV Miután Lenin „apánk” jobblétre szenderült, költővé avatásod színhelyét átkeresztelték Leningrádra.

JESZENYIN Ja, valóban elkövették ezt az arcátlanságot.

KLJUJEV Nagy Péter forog a sírjában...

JESZENYIN Azért én mégis itt szándékozom letelepedni. A húgaim, az én aranyos kis húgaim is ide fognak költözni Moszkvából. S közös lakást bérelünk majd; csaknem azt mondtam, hogy bélelünk...

KLJUJEV Megható, hogy ennyire ragaszkodsz a családotodhoz, hogy gondját viseled a húgaidnak is.

JESZENYIN *(sóhajt)* Istenem, oly ostoba voltam! Moszkvában folyton vendégek, vendégek, vendégek. Az volt a legnagyobb baj, hogy nem hagytak dolgozni. A legkülönbözőbb naplopók jártak hozzám, egészen Rukavisnyikovig.

KLJUJEV Hallottam hírét, hogy kicsit meghuzigáltad neki a kecskeszakállát.

JESZENYIN De minek ír verseket, helyesebben, versszerű szövegeket? Akinek csak annyi tehetsége van, az ne írjon!

KLJUJEV *(nevetve)* Vagy nyisszantsa le a kecskeszakállát!

JESZENYIN Azt amúgy a zavarásért kapta ez a zabhegyező. Nem hagytak békén. Mert hát szerettek velem inni. Az évek futnak, és bár azt mondja az írás: húsz napig írj, tíz napig kahétiai bort igyál!

KLJUJEV Ezt az írást nem ösmerem.

JESZENYIN Valahol olvastam. Moszkvában, öregem, az utóbbival ment el mind a harminc. De most végre megszabadultam ettől az ostoba, tehetségtelen bandától. Szégyelltem, és sajnáltam is így elfecsérelni magam. A szívbéli barátaim persze hiányozni fognak, és gyermekeimet is ritkábban láthatom majd.

KLJUJEV Hogy is írtad a napokban napvilágot látott, gyönyörűséges versedben? *(Rövid csönd; töri a fejét)* „Nem vagyok már tivornyahős zabolatépő éjszakákon...” Aztán következetesen haladj a macskajajmentes úton!

JESZENYIN Igyekszem... Odaadom „A fekete ember”-t; már valamikor beszéltem neked róla. Majdnem három évig dolgoztam rajta. Eleddig ez a legfontosabb művem! *(Az asztalról felveszi a kéziratot, és Kljujev felé nyújtja)*

KLJUJEV Hoci, most csak úgy kutyafuttában... *(Átveszi a vers kéziratát, s emelt hangon olvasni kezdi)* „Pajtás, pajtás, nyomorult betegen sínylődöm. Nem is értem okát se, miféle baj ez? Hol szél füttyörész a letarlott pusztá mezőkön, majd, mint az ősz a cserést, agyamat beszítálja a szesz...” Szívbe markoló sorok. *(Az összetűzött kézirat meg-megzizzenő lapjait forgatván)* Jó hosszú.

JESZENYIN Százötvennyolc sor.

KLJUJEV Odahaza majd beleásom magam, elmélyedek benne. *(Csöndben összehajtogatja és zsebébe süllyeszti a lapokat)*

JESZENYIN Roppant kíváncsi vagyok a véleményedre! Majdnem három évig bíbelődtem vele, mert igenis megvan bennem az érlelés, kivárás kellő fegyelme: a műgond...

KLJUJEV Tudom, mire célzol. Többen azzal vádoltak, hogy túlságosan könnyen írsz. Sok igazságtalan támadás ért téged is. A „Kocsmás Moszkva” megjelenése után, emlékszem, huligánnak bélyegezték, költészetedet a dekadencia költészetének nyilvánítva... Ez merő ostobaság, mert a te művészeted rendkívül sokszínű, nem tűri a beskatulyázást.

JESZENYIN Az „okostojások” – akik nemcsak a „Kocsmás Moszkva” verseit látják az ifjúságot megrontó „romlás virágainak”, hanem ezen a szemüvegen át nézik az egész eddigi

életművemet is – kinyalhatják a seggemet! A „Kocsmás Moszkva” valamennyi versét átéltem, megszenvedtem. Nem tagadhatom meg őket. Ahogyan a vallásos verseimet sem! A hamarosan megjelenő gyűjteményes kötetemben is egytől egyig benne lesznek majd.

Hajókürt hangja szűrődik be a helyiségbe; s hallik, hogy az időközben feltámadt szél baljóslatúan orgonál. Szünet

KLJUJEV Országos cimborám, azt még megpendíteném, hogy úgy látszik, most már azért fokozatosan rendeződik az élet minden területen. Szemlélatomást jó irányba mozdultak a dolgok: megszüntették a kötelező terménybeszolgáltatást, eltörölték a jegyrendszert, és újra működik a piac.

JESZENYIN Való igaz, hogy az új gazdaságpolitikának, a NEP-nek köszönhetően, az ország magához tért, s talpra állt. A terror is mérséklődött... Ha Isten is úgy akarja, majd elrendeződik minden.

KLJUJEV Isten – abszolút jóságában – megengedte e világnak, amellyel mi, emberek egyek vagyunk, hogy létezzen. Ennél többet Isten nem adhat...

JESZENYIN Nem tudok vitatkozni arról, amiben csak hinni vagy nem hinni lehet – ne haragudj, hogy beléd fojtottam a szót! –, pontosan tudni azonban semmit se; mert a hit tárgyait sohasem lehet az ész segítségével bebizonyítani...

KLJUJEV Azért azt leszögezhetjük: Istent nem lehet belekeverni a bolsevik gáztettek, de semminemű szörnyűségek magyarázatába vagy értelmezésébe! Ha valami lila okoskodás által mégis belekeverem: az istenkáromlás!

JESZENYIN Ebben tökéletesen egyetértünk, ez vitán felül áll.

KLJUJEV *(órájára pillant)* Mogyoróhéjban még elmesélek egy üdítő történetecskét: Mikor a tyumenyi állomáson elkezdett működni a büfé – a NEP-korszak hajnalán –, ahol sorba-állás és jegy nélkül árulták a sápadt zsemléket, békebeli kenyeret, halat, friss húst, házi savanyúságot...

JESZENYIN *(felvillanyozva)* Ez már döfi!

KLJUJEV ...először azt hittem, visszajöttek a fehérek. A boltvezető nagyon értelmesen és nagyon tömören elmagyarázta a – „Jaj, hát ezt is megértük?!” – kérdésemre a változások lényegét: „Meg bizony. Lenin elvette, Lenin visszaadta” – válaszolta az okos boltvezető.

JESZENYIN És azt is megértük, hogy játékkaszinók, kabarék nyílnak; bérkocsik, luxusautók jelennek meg; drágakövek, jó minőségű cipők, jó minőségű ruhák kerülnek újra elő... Az én drága édesanyám mennyire fog örülni a télikabátnak, amelyet mostanság vásároltam neki! Külföldről főleg élelmiszert küldözgettem haza, hogy élni tudjanak.

KLJUJEV Hát az is biztos, hótziher, hogy haza- és szülőszeretetet tanulhatnak tőled Oroszhon zsenge ifjai és leányai... *(Megint az órájára néz)* Hűha, három órára rendeltem ide a bérkocsit. *(Fölpattan)*

JESZENYIN Menj, s dobd fel kalapod a hold deres fejére!

KLJUJEV *(veszi a lapot)* Hallga! úgy üvölt a szél, mint a yorkshire-i lápvidék felett, ezért ha a hold vödre leperreg kötélén, inkább majd abba rakom a kalapom... De hagyjunk a tréfából az új évre is!

Rövid csönd. Jeszenyin is talpon terem

KLJUJEV Legközelebb csak 1926-ban találkozunk... Boldog új évet kívánok, Szerjocszenyika, neked és családod minden tagjának!

JESZENYIN Boldog új évet, Nyikolaj! Üdvözlöm a szüleidet, meg a kedves nővéredet is. Az új évben táncolni szeretnék a lakodalmán!

Rövid csönd. Megrázzák egymás kezét

KLJUJEV Megeszem a kalapom, ha bekötik a fejét; ő már, minden bizonnyal, magános vénlány marad. Én meg – kérlek szépen – büszke agglegény.

JESZENYIN Azt tudom, hogy te megrögzött agglegény vagy.

KLJUJEV Azért a „pipihúst”, azt szeretem!

JESZENYIN Jó is az! A félresiklott házasságaim se tudták elvenni az ízét.

Csend. Sállal tekeri be a nyakát Kljujev; majd bekecsébe bújik, s fejébe nyomja kalapját

KLJUJEV A pimasz szél nehogy leröpítse a koponyámról!

JESZENYIN Odakünn majd markold meg a tökfedőt! Kikísérlek.

KLJUJEV Akkor menjünk, öcskös! *(Az ajtó felé indul)* Mintha egy szobacica puha lépteit hallanám...

Elhagyják a szobát

Vége a kilencedik képnek

TIZEDIK KÉP

Színhely: változatlan; idő: néhány perccel az előbbi kép után

Két férfi lopakodik be a helyiségbe, s a dívány mögé rejtőznek. Amint a visszatérő, gyanútlan költő elhelyezkedik a díványon, egyikük az ajtóhoz nyargal, ráfordítja a kulcsot, és zsebre vágja

JESZENYIN *(főleszmélve)* Mit keresnek maguk itt?!

ELSŐ OGPU-S Nem mit, hanem kit... Dzerzsinszkij elvtárs küldött minket önhöz, a nagy költőhöz, egy kis elbeszélgetésre...

JESZENYIN *(tegezésbe csap át)* Tehát az OGPU-tól vagytok.

A másik OGPU-s az ajtótól az ablakhoz ballag

ELSŐ OGPU-S Hát, már nem Csekának hívják...

JESZENYIN Akivel ti „szolgálatban” elbeszélgettek, az nagy néha éli túl azt az „elbeszélgetést”... *(Az ajtóhoz ugrik, s öklével döngeti; közben torkaszakadtából ordít)* Meg akarnak ölni! Segítség!! Hé, segítsetek!!

ELSŐ OGPU-S Itt velünk nem mer szembeszállni senki. Irgalmas szamaritánusként senki sem fogja kockáztatni érted, hidd el, a tyúkszaros kis életét!

JESZENYIN Valóban meg akarjátok ölni Oroszország legnagyobb költőjét?

ELSŐ OGPU-S A mellünknek szegezett kérdésedre kérdéssel válaszolok ugyan, de azért mégis egyenesen: lehet-e kivételt tenni egy költő kedvéért, miközben a többieket kivégezzük, he?

JESZENYIN Pedig már felcsillant előttünk a remény... És Dzerzsinszkijék mivel vádolnak?

ELSŐ OGPU-S Dzerzsinszkij elvtársék? Tudod te azt jól, még nálunk is jobban tudod. Színleg nem vagy a szovjethatalom ellensége, sőt! Írogatod a Lenin elvtársat – nyugodjék békében! – meg a szovjethatalmat dicsérő versezeteket; hanem aztán baráti körben lépten-nyomon mocskolsz bennünket, befeketíted a munkás-paradicsom megteremtőit.

JESZENYIN *(szarkasztikusan veti közbe)* Pokoli egy paradicsom, amit ti itt megteremtettetek!

ELSŐ OGPU-S Olyan vagy, mint a rézgálic, amely kéket mutat, oszt zöldet fest; de a csalóka látszat minket nem téveszt meg. *(Rövidke hallgatás után)* „Olyan civilizációt teremtünk – mondotta a nagy műveltségű Buharin elvtárs –, amely mellett a kapitalista civilizáció úgy fog festeni, mint a macskanyávogás Beethoven »Eroica« szimfóniája mellett.” *(Elvigyorodik)* Nem fogtok beleköpni a levesbe! Az egyik „jó barátod” – életed fonákját tárva elénk – rendszeresen informált minket... Betelt a pohár!

JESZENYIN Mocskosul szégyellem, hogy egy jó szót is írtam erről a sátáni rezsimről!

A második OGPU-s egy forgópisztolyt húz elő a zsebéből

JESZENYIN *(rápillant a pisztolyra)* Nem vagyok beszarva... De a szüleimet, húgaimat, gyerekeimet ne bántsátok!

ELSŐ OGPU-S Kushadjanak!

JESZENYIN Írok gyorsan egy búcsúverset, és sohasem tudódik ki, hogy nem öngyilkos lettem... Cserébe a szeretteimet ne bántsátok!

ELSŐ OGPU-S Holnap vagy holnapután már közölheti is valamelyik leningrádi lap, és mielőbb el fogjuk küldeni Moszkvába is. Így elejét vehetjük az ilyenkor szokásos találgatásoknak meg az esetleges botránynak. Milyen jó ötlet! Kösz az együttműködést! *(Az ablaknál szobrozó kollégájához)* Látod, ilyen is van... *(Ismét Jeszenyinhez)* Amúgy, tévedés ne essék, én is komálom a verseidet, de tényleg! Az a kedvencem, amelyekben arról írsz, hogy utcalányok hallgatják a versed, és hogy betörőkkel habzsolod a szeszt...

Ám nem lehet kivételt tenni, mert ha nem mi, akkor minket... Hopp, már megint túl sokat jár a szám!

JESZENYIN *(fojtott dühvel)* Hah, melyik „barátom” jelentgetett rólam?

ELSŐ OGPU-S Hagyd a fenébe! Előbb-utóbb ő is sorra kerül, noha meg kell hagyni, érte a csíziót az ebadta rímfaragó. *(Órájára néz)* Van rá tíz perced, hogy megírd a verset; tömör legyen, mint a sűrített idő!

JESZENYIN Kifogyott a tintám... *(Csend. Üres papírlapot tesz az asztalra; karját megvágja egy bicskával, aztán, olykor megakadva ugyan, de javítás nélkül papírra veti a vérével íródó verset. Majd:)* Kész. *(Átnyújtja a papírlapot az első OGPU-snak)*

ELSŐ OGPU-S Készen is van? Ez úgy ment, mint a karikacsapás! *(Felolvassa a verset)*

Ég veled, barátom, Isten áldjon,
elviszem szívemben képedet.
Kiszabotott: el kell tőled válnom,
egyszer még találkozom veled.

Isten áldjon, engedj némán elköszönnöm.
Ne horgaszd a fejedet, hiszen
nem új dolog meghalni a földön,
és nem újabb, persze, élni sem.

JESZENYIN Hm; tömör, mint a sűrített idő...

Az első OGPU-s a könyvespolcra helyezi a véres-verses lapot

JESZENYIN A cigányasszony...

A második OGPU-s (Jeszenyin torkára forrasztván a szót) pisztolya agyával – se szó, se beszéd – tarkón vágja a költőt; s Ő eszméletlenül terül el a szoba tükörparkettjén: „elhallgatott örökre az arany nyíres szép levél-szava”

ELSŐ OGPU-S Hogy mit akart még mondani?

MÁSODIK OGPU-S *(a torkát köszörülve)* Aztat már sosem tudjuk meg...

ELSŐ OGPU-S „Cigányasszony” – ez volt az utolsó szava. *(Rövid csönd)* Nem is kell a kötél... *(A költő bőröndjére mutat)* Erős szíjak ezek.

Síri csend. A bőrönd szíját a központi fűtés csövére hurkolják, s felakasztják az eszméletlen embert

ELSŐ OGPU-S Hagyjuk a polcon a verset! A szálloda egyik alkalmazottja a mi emberünk, majd megdumálom vele, mitévő legyen. Mihamarább felzörgetem az öreget, az öreg Genyagyijt.

MÁSODIK OGPU-S Rendicsek.

ELSŐ OGPU-S Te, én sajnálom ezt a szerencsétlen költőt; ez úgy tudott írni, ahogyan nyílik a virág, olyan szépen, olyan természetesen...

MÁSODIK OGPU-S A bolsevikokkal, a munkás-paradicsom megteremtőivel...

ELSŐ OGPU-S *(közbeveti)* Amelynek persze még érnie kell!

MÁSODIK OGPU-S Minek kell érnie?

ELSŐ OGPU-S Hát a munkás-paradicsomnak.

MÁSODIK OGPU-S No ja! De mondom tovább... A hithű bolsevikokkal senkinek sem lehet büntetlenül... Hogy is mondjam csak? *(Csend. Gondolkodni próbál)*

ELSŐ OGPU-S *(megtörve a csöndet)* Hallom, hogy nem hallom. Nem vagy a szavak embere, kedves kolléga, kedves Hrusnyacsov elvtárs.

MÁSODIK OGPU-S Én a tetteknek...

ELSŐ OGPU-S Hát, engem se költőnek szült az anyám, bár fecsegni, azt tudok.

MÁSODIK OGPU-S *(arcán idéetlen mosoly)* Úgy jár a szád, mint a kacsza segge!

ELSŐ OGPU-S Egyébként le a kalappal előtte, le a kalappal! Ez nem volt egy beszari alak, talán a halállal is áldomást ivott. *(Némi szünet után)* Ablakon...?

MÁSODIK OGPU-S Aha.

Szájukra lakat kerül. Hrusnyacsov visszadugja a zárba a kulcsot; szélesre tárják a Szent Izsák térre néző ablakot, és azon keresztül távoznak a szobából. A helyiségbe jeges szél süvölt

Vége a tizedik képnek

Vége a darabnak

(A verseket, versrészleteket Devecseri Gábor, Fodor András, Rab Zsuzsa, Szabó Lőrinc és Urbán Eszter fordította magyarra)